

PRAVOPIS U RAZREDNOJ NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA

Emilija Reljac Fajs

Učiteljski fakultet

Rijeka

Tamara Jerković

Osnovna škola „Turnić“

Rijeka

Sažetak: Pravopis/ortografija ima važno mjesto u nastavi hrvatskoga jezika od prvoga do četvrtoga razreda osnovne škole jer je temeljni cilj nastave hrvatskoga jezika osposobiti učenike za jezičnu komunikaciju, a to nije moguće bez usvajanja pravopisne norme standardnoga jezika. Ona se u početnim razredima ne usvaja na teorijskoj nego na komunikacijskoj razini.

U ovome je radu posebno naglašena uloga pravopisnih vježba u stjecanju pravopisnih navika prema zakonitostima standardnojezične norme i u poticanju razvoja komunikacijske kompetencije.

Predmet istraživanja provedenoga anketnim upitnicima bio je utvrditi interes mlađih učenika za pravopisne sadržaje i poteškoće tih učenika u svladavanju pravopisnih sadržaja. Dobiveni rezultati istraživanja pokazuju da učenici imaju određenih poteškoća u svladavanju pravopisnih sadržaja. Zainteresirani su za pravopisne vježbe, ali ne toliko za one koje se provode desetljećima u našoj osnovnoj školi, što znači da bi razrednu nastavu pravopisa trebalo modernizirati.

Ključne riječi: pravopisni sadržaji, razredna nastava hrvatskoga jezika, vježbe.

UVOD

Na početku 21. stoljeća vode se rasprave o hrvatskome pravopisu, objavljuju pravopisni priručnici, a razina pravopisne pismenosti prilično je niska. Stanje pravopisne pismenosti je apsurdno s obzirom na činjenicu da su pravopisni sadržaji zastupljeni u nastavi hrvatskoga jezika od prvoga razreda osnovne škole pa do mature.

Jedan je od uzroka slabijeg znanja pojedinih jezičnih, pa i pravopisnih sadržaja, nepostojanje kontinuiteta u nastavi jezika. Možda bi se kontinuitet usvajanja pravopisnih sadržaja lakše ostvarivao kad bi se sveukupni pravopisni sadržaji učili samo u osnovnoj školi i kad jezični udžbenici ne bi bili opterećeni mnogim primjerima i iznimkama, „pogotovo ako nisu i pravopisni nego u prvom redu gramatički problemi te ako za učenike te dobi praktično nisu važni“ (Težak, 1996, 274).

Okosnica ovoga rada je nastava pravopisnih sadržaja propisanih programom za razrednu nastavu, kada se stječu temelji kasnijoj pravopisnoj naobrazbi. Rad je podijeljen u dva dijela. U prvome dijelu navode se, uz kratki prikaz pravopisnih priručnika, sadržaja, vježba i metoda u razrednoj nastavi pravopisa, neki problemi koji se javljaju u nastavi pravopisa te sugestije za poboljšanje pismenosti. U drugome su dijelu rada predstavljeni rezultati ankete provedene među učenicima od prvoga do četvrtoga razreda u Osnovnoj školi „Turnić“ u Rijeci u prošloj školskoj godini. Iz učeničkih odgovora na upite u anketnom upitniku može se saznati što im je teško, a što lako pri učenju pravopisnih činjenica, kakve ortografske vježbe vole i što misle o učestalim diktatima u nastavi pravopisa.

PRAVOPIS

Riječ pravopis hrvatski je prijevod grčkog termina ortografija. Značenje riječi pravopis uobičajeno se opisuje kao nauk o pravilnom pisanju. Pravopis hrvatskoga jezika obuhvaća slovopisne, pravopisne, gramatičke pa i stilske sadržaje. Nekada se pod pojmom pravopis mislilo na slovopis, no pitanje slovopisa „riješeno je već davno, na tragu Ljudevita Gaja, porabom dijakritičkih znakova“ (Katičić, 2002, 24). Glavni pravopisni sadržaji jesu: pravila o pisanju velikoga početnoga slova, sastavljenom i nesa-stavljenom pisanju riječi, interpunkcijski i pravopisni znakovi te kratice. Gramatički sadržaji u pravopisnim priručnicima su fonetičke i fonološke te morfološke naravi.

Sa stilskim se sadržajem korisnik susreće u svakome pravopisnom rječniku kada se neke riječi ili njihovi oblici proglašuju stilski obilježjenima ili se pak ne preporučuju. Jezikoslovac Silić tvrdi da hrvatski pravopisi „često prelaze granice svojih kompetencija ulazeći u područja koja nisu njihova“, te nerijetko „znadu doći u raskorak s njima“, i tako s jedne strane remete „zakonitosti po kojima su ustrojena“ (Silić, 2002, 47), a s druge strane ometaju usvajanje pravopisnih normi.

Kada bi pravopisni priručnici sadržavali isključivo pravopisni i slovopisni sadržaj, možda ne bi bilo toliko prijedora u području ortografije;

jezične knjige ne bi bile opsežne kao što su danas, a poučavanje i učenje pravopisnih normi bilo bi lakše. Slijedom toga pravopisna pismenost, koja ima znatan udio u općoj pismenosti korisnika hrvatskoga jezika, bila bi kvalitetnija.

NASTAVA PRAVOPISNIH SADRŽAJA OD PRVOGA DO ČETVRTOGA RAZREDA

Nastava pravopisa ostvaruje se u nastavi predmeta Hrvatski jezik, u nastavi jezika i izražavanja, području koje primarno obuhvaća gramatiku/slovnici, zbog čega se to područje u metodičkoj literaturi često naziva „hrvatski jezik u užem smislu“, i njegovi su sadržaji povezani. Posebice je čvrsta veza između početnoga čitanja i pisanja te usvajanja pravopisnih normi jer istodobno „s učenjem slova dijete treba u prvom razredu naučiti i prva pravopisna pravila o obveznom pisanju velikoga slova“ (Bežen, 2009, 29). Osim velikoga i maloga slova, u razrednoj se nastavi uči pisanje riječi koje sadrže dijakritike i glasovne skupine „ije“ i „je“, pisanje interpunkcije i kratica, sastavljeno i nesastavljeno pisanje riječi.

Uvidom u pravopisne sadržaje koji se obrađuju od prvoga do četvrtoga razreda osnovne škole prema važećem Nastavnome planu i programu može se zaključiti da je nastava pravopisa stalna. To je međutim samo površan zaključak jer se u nastavi pravopisa u današnjim uvjetima ne ostvaruje kontinuitet. Jedino se pisanje velikoga slova vježba u kontinuitetu od prvoga do četvrtoga razreda.

U važećem Nastavnome planu i programu navode se zadaće pravopisne nastave među kojima je „stvaranje navika uporabe pravogovornih (ortoepskih) i pravopisnih (ortografskih) norma“ glavna zadaća (Nastavni plan i program, 2006).

Neki hrvatski metodičari smatraju da se zbog udjela u pismenosti hrvatskih građana pravopisni sadržaji trebaju staviti u posebno „pravopisno područje“ ili barem u „zasebne cjeline jezičnoga gradiva“ (Težak, 1996, 57). Premali broj nastavnih sati namijenjenih nastavi hrvatskoga jezika i izražavanja, pa i predmeta Hrvatski jezik, to međutim ne dopušta.

Pravopisno je gradivo raspoređeno u sve razrede osnovne škole u skladu s učeničkim mogućnostima, potrebama i gramatičkom znanju. Znanje i vještine iz područja pravopisa stječu se u nastavi jezika i izražavanja s pomoću udžbenika, vježbenica, nastavnog priručnika te pravopisnoga priručnika kao posebne jezične knjige.

PRAVOPISNI PRIRUČNICI

Pravopisna/ortografska norma propisana je pravopisnim priručnicima. U hrvatskoj (i ne samo hrvatskoj) pravopisnoj tradiciji postoje pravila s naglašenijom fonološkom sastavnicom i ona s naglašenijom morfonološkom sastavnicom. Radi se zapravo o dvama tipovima hrvatskoga pravopisa: fonološkome i morfonološkome.

Fonološki je pravopis prema Hrvatskome enciklopedijskom rječniku „način pisanja koji bilježi jezične glasovne promjene“ (2002, 353), a naziva se još glasovni i vukovski. Morfonološki je pravopis oprečan fonološkom upravo zato što „ne piše glasove ostvarene jednačenjem po zvučnosti i po mjestu tvorbe ili tvorbenim modeliranjem“ (2002, 763), a naziva se još tvorbeni, korijenski i etimološki.

U današnjoj nastavnoj praksi mogu se rabiti ovi pravopisni priručnici:

- Anić - Silić: Pravopis hrvatskoga jezika, Zagreb, Novi Liber, Školska knjiga, 2001.
- Babić - Finka - Moguš: Hrvatski pravopis, 6. izdanje, Zagreb, Školska knjiga, 2004.
- Babić - Ham - Moguš: Hrvatski školski pravopis, Zagreb, Školska knjiga, 2005.
- Badurina - Marković - Mićanović: Hrvatski pravopis, Zagreb, Matica hrvatska, 2007.
- Babić - Moguš: Hrvatski pravopis, Zagreb, Školska knjiga, 2010.
- Hrvatski pravopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2013.

Svi su pravopisni priručnici odobreni i važeći.

Godine 1994. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa odobrilo je uporabu Hrvatskoga pravopisa Babića, Finke i Moguša u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske.

Ponuda pravopisnih priručnika s obzirom na njihov broj je velika, s obzirom na njihove autore visoka, a pravopisna pismenost korisnika, posebice učenika, na žalost je niska. Zbog postojanja ne jednoga, već nekoliko pravopisnih priručnika kod odraslih se, čak i obrazovanih korisnika, pri pisanoj komunikaciji javlja pitanje: koji priručnik rabiti? Pravopisci, ugledni hrvatski jezikoslovci, nemaju o pojedinim pravopisnim (i ne samo pravopisnim) pitanjima isti stav.

Neslaganje hrvatskih jezikoslovaca javlja se, tvrde neki autori, i zbog toga što se ne mogu dogovoriti „u temeljnim pitanjima, poput broja fone-

ma u standardnome jeziku“ (Bašić, 2001, 54), a kamoli o jedinstvenome pravopisu hrvatskoga jezika. S druge strane znanstvenik Jozić tvrdi da između „dvije pravopisne prakse koje na izvjestan način dijele korisnike hrvatskoga jezika“ navedena se „dihotomija“ temelji na „samo 3-4 pravopisna rješenja“ (prema Čadež, 2013, 91), što je moguće prevladati.

Sadašnji je hrvatski normativni pravopis po svojoj naravi fonološko-morfonološki. U okviru jedne riječi piše se pretežno fonološki, a međurječne veze pišu se morfonološki, odnosno pojedine se riječi bilježe kao da glasovnih promjena u govoru i nema. Lingvometodičar Težak tvrdi da je manje bitno koji je pravopis prihvaćen, već koliko je prihvaćen i koliko olakšava prihvaćanje pravopisnih normi (Težak, 1996). Za opću pravopisnu pismenost bitna je stalnost pravopisnih normi jer često mijenjanje jezičnih, u ovom slučaju pravopisnih, normi pridonosi pojavi pravopisne nesigurnosti, odnosno straha od jezične norme. Osim toga opće je poznato da se „pravopisne navike teško stječu“ i još teže napuštaju jer „često stariji ljudi pišu kako su jednom u mladosti naučili“ (Zoričić, 1998, 72).

Na hrvatskim jezikoslovcima u 21. stoljeću ostaje dogovor o jedinstvenoj pravopisnoj normi, a na učiteljima razredne nastave i nastavnicima hrvatskoga jezika, kao najodgovornijim osobama za pismenost mladih, moderniziranje jezičnih vježba.

PRAVOPISNE VJEŽBE U RAZREDNOJ NASTAVI

U nastavi hrvatskoga jezika na svim razinama jezičnoga obrazovanja bitno je kontinuirano vježbanje. Vježba je neupitna u nastavi jezika, pa i u nastavi pravopisa. Poznati metodičar Rosandić navodi nekoliko tipova pravopisnih vježba: gramatičko-pravopisne, leksičko-pravopisne, pravogovorno-pravopisne i stilističko-pravopisne vježbe (Rosandić, 2002, 77). Ako se pravopisne vježbe počnu provoditi od prvoga razreda osnovne škole i ako se sustavno provode tijekom osnovnoškolskog obrazovanja, učenici u srednjoj školi ne bi trebali imati većih poteškoća u pravilnom pisanju pa bi se mogli više posvetiti učenju drugih jezičnih sadržaja.

Razmatrajući udio pojedinih tipova pisanih vježba u nastavi hrvatskoga jezika, čini se da se za uvježbavanje pravopisnih sadržaja rabe uvijek iste: prepisivanje, diktat i ispravljanje. Diktat je temeljna jezična vježba, aktualan je u metodičkoj teoriji, uvriježen u nastavi pravogovora i pravopisa hrvatskoga jezika, u osnovnoj i srednjoj školi. Diktat je naime temeljito opisan u stranoj (naročito francuskoj), ali i hrvatskoj metodičkoj literaturi sa psihološkoga, pedagoškog i logičkoga aspekta, navedene su različite tipologije diktata, a učitelji i nastavnici daju

mu središnje mjesto u jezičnoj nastavi. Postoji nepisano pravilo da se uporabom diktata stvara ozbiljna radna atmosfera, s maksimalno usredotočenom učeničkom pažnjom na slušanje i pisanje, stječe ortografska navika, razvija pamćenje i sposobnost rasuđivanja. S obzirom na važnost standardnojezične pravopisne norme učitelji i nastavnici hrvatskoga jezika skloni su diktatima zasićenim pravopisnim činjenicama, kako na vježbama tako i na satu provjere znanja i to na svim razinama obrazovanja.

Nasuprot diktatima koji dominiraju gotovo u svim razredima osnovne škole u nastavi pravopisa, programirane, problemske i algoritamske vježbe nisu se afirmirale, iako se zna da potiču razvoj učenikova mišljenja. Posebice se u tome ističu algoritamske kao kontrolno/poučne vježbe koje traže od učenika i učitelja „misaonu angažiranost i time razvijaju analitičke sposobnosti“ (Rosandić, 1996, 52), pa su stoga primjerenije učenicima u višim razredima.

U razrednoj nastavi pravopisa za poticanje misaonog angažmana mogu poslužiti misaone karte ili umne mape.

MISAONA KARTA U NASTAVI PRAVOPISA

Misaona karta novije je metodičko sredstvo koje je najprije zaživjelo u nastavi prirodnih nastavnih predmeta, a onda se počela rabiti u nastavi predmeta u kojima prevladavaju logičke strukture i gdje se učenje temelji na intelektualnim sposobnostima, posebice na zakonitostima mišljenja.

Misaona karta funkcionira kao popunjena i nepopunjena. Može poslužiti pri obradi novoga gradiva, pri ponavljanju i vježbanju, a posebice je djelotvorna pri sintezi tek usvojenoga nastavnog sadržaja. Neki su autorski timovi u jezične komplete za razrednu nastavu hrvatskoga jezika unijeli pravopisne i gramatičke umne mape.

Misaonu kartu mogu izraditi učenici uz pomoć učitelja jer je izrada jednostavna ako se slijedi „pet laganih koraka“ autora Buzana, koji je popularizirao to metodičko sredstvo (Buzan, 2005, 10). Izradbom i uporabom umne mape unosi se potrebna doza živosti u jezičnu nastavu, lakše se motivira učenike na usvajanje pravopisnih i gramatičkih činjenica.

Temeljem dobre prakse metodičar Bežen misaonu mapu smatra dijelom složenoga „metodičkog instrumentarija“, naravno ako je njena funkcionalnost u nastavi potpuno jasna učitelju (Bežen, 2008, 182), koji je ionako odgovoran za pismenost učenika.

JEZIČNE IGRE U NASTAVI PRAVOPISA

Dječju sklonost igri treba na primjeren način iskoristiti i u nastavi pravopisnih sadržaja, pri čemu naobrazbeni učinak postaje popratni, sekundarni element.

Pravopisne igre u sklopu brojnih jezičnih igara predstavljaju poseban tip vježba koje služe za uvježbavanje i provjeravanje pravopisnih pravila, posebice ako je u takvu igru uključen „veći broj pravopisnih pravila“ (Rosandić, 1996, 53).

Igrom se učenicima mlađe dobi olakšava usvajanje, ponavljanje ili vježbanje, a može se primijeniti u bilo kojem dijelu sata. O korisnosti igre u ranom jezičnom odgoju i obrazovanju pisali su mnogi hrvatski autori, kao primjerice Bognar koji smatra da upravo s pomoću igre možemo otkriti „još neiskorištene mogućnosti prirodnog učenja i uspješnijeg odgojnog djelovanja“ (Bognar, 1986, 153), odnosno uspješnijeg jezičnoga odgoja. U tom smislu mogu se koristiti igre iz nacionalne jezične baštine, jer su upravo one nastale na prirodnom, mlađim učenicima bliskom jeziku, a mogu se i didaktički i jezično preoblikovati.

Nadalje, neki su hrvatski metodičari prikupili i opisali brojne igre koje se temelje na svim jezičnim djelatnostima. Igre slušanja i pisanja mogu imati bitno mjesto u pravogovorno-pravopisnim vježbama, jer se i pomoću njih pomaže razriješiti sporni odnos izgovora prema pisanju (Rosandić, 2002).

Temeljem programskih sadržaja nastale su popularne računalne igre namijenjene nastavi gramatike i pravopisa u osnovnoj školi jer su koncipirane tako da učenik vidi rezultate, vlastitu uspješnost i pogreške (Pavličević-Franić, 1992), pa posebice privlače pozornost učitelja i učenika.

Svaka se jezična igra temelji barem na jednoj jezičnoj djelatnosti, pa se o korištenju igre može govoriti upravo u ranom jezičnom odgoju i obrazovanju, iako igra može imati svoje mjesto u kontinuitetu od početka školovanja do pred završetak srednje škole, kao što to potvrđuju „iskustva iz prakse pojedinih zemalja“ (Bognar, 1986, 69), a takva su iskustva poželjna i u nas.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA RAZREDNE NASTAVE PRAVOPISA

Predmet istraživanja

Predmet ovoga istraživanja odnosi se na zanimanje i poteškoće učenika/učenica u svladavanju pravopisnih/ortografskih sadržaja u nastavi hrvatskoga jezika od prvoga do četvrtoga razreda osnovne škole.

Cilj istraživanja

Cilj ovoga istraživanja bio je utvrditi koje pravopisne sadržaje učenici/učenice najlakše, odnosno najteže svladavaju te kakvo je njihovo zanimanje za pojedine pravopisne vježbe.

Metode, postupci i instrumenti istraživanja

Metode istraživanja

Budući da se ovaj rad temelji na istraživanju odgojno-obrazovne sadašnjosti, u proučavanju problema korišteni su različiti oblici deskriptivne metode.

Bit deskriptivne metode u pedagoškom istraživanju jest opisivanje pojava i razmatranje mogućih uzroka i posljedica među njima, a u svrhu popravljivanja pedagoške prakse. Ta je metoda rabljena prilikom prikupljanja i sređivanja podataka relevantnih za istraživanje, ali i pri interpretaciji i vrjednovanju rezultata.

Teorijska analiza sastavni je dio svakoga pedagoškoga istraživanja. S tog aspekta prikazana su najvažnija teorijska razmatranja o pravopisu u nastavi hrvatskoga jezika od prvoga do četvrtoga razreda, s posebnim osvrtom na praktične pravopisne vježbe.

Prikupljanje mišljenja učenika/učenica o nastavi pravopisa također se temeljilo na načelima deskriptivne metode.

Postupci/tehnike istraživanja

U istraživanju je korišteno anketiranje i analiza pedagoške dokumentacije.

Anketiranje u metodičko-pedagoškom istraživanju ima veliku važnost. Budući da je zadatak istraživanja bio ispitati zanimanje učenika za pojedine pravopisne sadržaje i vježbe te mišljenje učenika o poteškoćama s kojima se pritom susreću, anketa je bila najprimjereniji postupak. Anketni listovi s tri pitanja podijeljeni su učenicima od prvoga do četvrtoga razreda.

Proučavanje pedagoške dokumentacije poslužilo je kao pomoćni izvor podataka za dobivanje podataka o ispitanicima i za odabir nastavnih sadržaja koji će biti obuhvaćeni anketom.

Instrumenti istraživanja

Od metodoloških instrumenata primijenjeni su anketni upitnici za učenike.

Opis i uzorak

Istraživanje/anketiranje je provedeno u Osnovnoj školi „Turnić“ u Rijeci. Bilo je uključeno deset razrednih odjela: dva odjela prvoga razreda (41 učenik), tri odjela drugoga razreda (52 učenika), dva odjela trećega razreda (48 učenika) i tri odjela četvrtoga razreda (61 učenik). Ukupno su anketirana 202 učenika.

Interpretacija rezultata

Prikupljeni odgovori na postavljena pitanja statistički su obrađeni. Svi podaci su svrstani u kategorije iz kojih su izrađene frekvencije uzoraka i postotni udjeli. Rezultati istraživanja prikazani su u tabličnom i grafičkom obliku.

Analiza odgovora učenika/učenica u anketi

Anketa je obrađena po pitanjima, a vrijednosti su izračunane u postotcima. Sva tri pitanja bila su zatvorenoga tipa i zahtijevala su zaokruživanje ponuđenih odgovora ili svrstavanje u stupac prema osobnom zanimanju.

1. pitanje – Što Ti je od navedenoga bilo najlakše?

- a) veliko početno slovo
- b) rečenični znakovi
- c) pisanje glasova **č, ć, dž, đ**
- d) pisanje glasovnih skupova **ije/je**.

Tablica 1. Najlakši pravopisni sadržaji po mišljenju učenika razredne nastave – frekvencijska analiza odgovora na 1. pitanje

Pravopisni sadržaj	1.r.	2.r.	3.r.	4.r.	Ukupno
Veliko početno slovo	32	34	29	26	121
Rečenični znakovi	9	11	17	29	66
Pisanje glasova č,ć,dž,đ	0	2	0	3	5
Pisanje glasovnih skupova ije/je	0	5	2	3	10
	41	52	48	61	202

Od 41 učenika prvoga razreda njih 32 (78,05 %) odgovorilo je da im je veliko početno slovo bilo najlakše, a 9 učenika (21,95 %) da su to bili rečenični znakovi. Za pisanje glasova **č, ć, dž, đ** i glasovnih skupina **ije/je** nije se opredijelio niti jedan učenik.

Većini učenika drugoga razreda također je veliko početno slovo bilo najlakše pravopisno gradivo. Tako je odgovorilo njih 34 (65,38 %) od ukupno

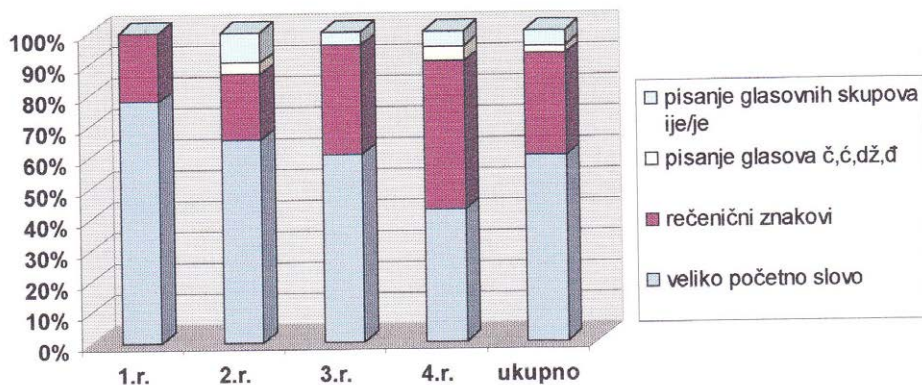
52 učenika. Rečenični znakovi bili su najlakše pravopisno gradivo za 11 učenika (21,15 %) drugoga razreda. Pisanje glasova č, ć, dž, đ predstavlja najlakši pravopisni sadržaj u drugome razredu za 2 učenika (3,85 %), dok pisanje glasovnih skupova *ije/je* za 5 učenika (9,62 %).

Od 48 učenika trećega razreda 29 učenika (60,42 %) smatra da je veliko početno slovo bilo najlakše, a 17 učenika (35,42 %) da su to rečenični znakovi. Niti jednom učeniku trećega razreda najlakši pravopisni sadržaj nije bio pisanje glasova č, ć, dž, đ, a za 2 učenika (4,16 %) to je bilo pisanje glasovnih skupova *ije/je*.

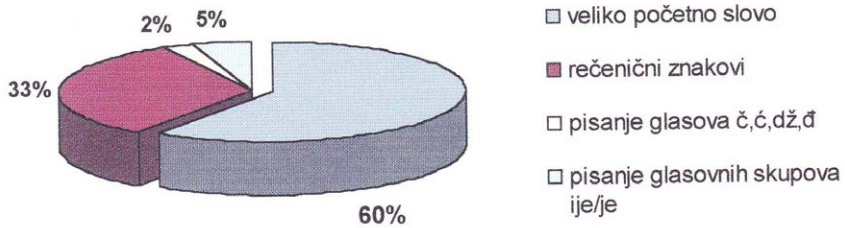
Prema odgovorima 61 učenika četvrtoga razreda najlakši pravopisni sadržaji su veliko početno slovo za 26 učenika (42,62 %) i rečenični znakovi za 29 učenika (47,54 %). Pisanje glasova č, ć, dž, đ bilo je najlakše za 3 učenika (4,92 %), a pisanje glasovnih skupova *ije/je* također za 3 učenika (4,92%).

Od ukupno 202 učenika razredne nastave 121 učenik (59,90 %) opredijelio se za veliko početno slovo kao najlakši od ponuđenih i poznatih pravopisnih sadržaja; 66 učenika (32,67 %) smatra da su rečenični znakovi najlakše pravopisno gradivo, a znatno manje, samo 5 učenika (2,48 %) misli da je pisanje glasova č, ć, dž, đ najlakše pravopisno gradivo; 10 učenika (4,95 %) misli da je najlakše u pravopisu (koji poznaju) pisati glasovne skupove *ije/je*.

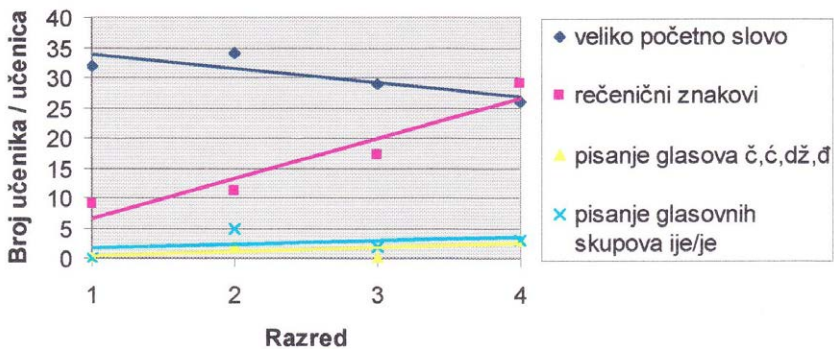
Frekvencijska analiza odgovora na prvo pitanje prikazana je u tablici 1, a postotni udjeli u grafikonima 1.a i 1.b.

Grafikon 1.a. Najlakši pravopisni sadržaji po mišljenju učenika

Grafikon 1.b. Najlakši pravopisni sadržaji po mišljenju učenika

Grafikon 2. Trend najlakših pravopisnih sadržaja

Prikazani grafikon jasno pokazuje da pisanje glasova *č, ć, dž, đ* i glasovnih skupova *ije/je* kontinuirano nije najlakši pravopisni sadržaj od prvoga do četvrtoga razreda. Kod pisanja rečenih znakova vidljiv je porast, a kod velikoga početnog slova pad u odnosu na prvi razred.

2. pitanje – U čemu si, od gore navedenoga, imao/imala najviše poteškoća?

Većina učenika prvoga razreda, njih 21 (51,22 %) nije imala nikakvih poteškoća u usvajanju pravopisnih sadržaja. Ukupno 6 učenika (14,64 %) imalo je poteškoća u pisanju glasovnih skupova *ije/je*; 7 učenika (17,07 %) od ukupno njih 41 griješi u pisanju glasova *č, ć, dž, đ*, te u oba navedena pravopisna sadržaja.

Od 52 učenika drugoga razreda njih 15 (28,85 %) nije imalo poteškoća u svladavanju pravopisnih sadržaja, 2 učenika (3,85 %) imalo je poteškoća s primjenom velikoga početnog slova; 5 učenika (9,62 %) s primjenom rečeničnih znakova.

Više od polovine ukupnoga broja ispitanika, odnosno 30 ispitanih učenika (57,68 %) imalo je poteškoće u pisanju glasova č, ć, dž, đ i glasovnih skupova *ije/je*.

Osjetno manji broj učenika trećega razreda, odnosno samo 3 učenika (6,25 %) nema poteškoća s usvajanjem pravopisnih sadržaja. Ukupno 7 učenika (14,58 %) osjetilo je poteškoće u usvajanju velikoga početnog slova; 3 učenika (6,25 %) u rečeničnim znakovima. Čak 35 učenika od njih 48 (72,92 %) imalo je poteškoće u pisanju glasova č, ć, dž, đ i glasovnih skupova *ije/je*.

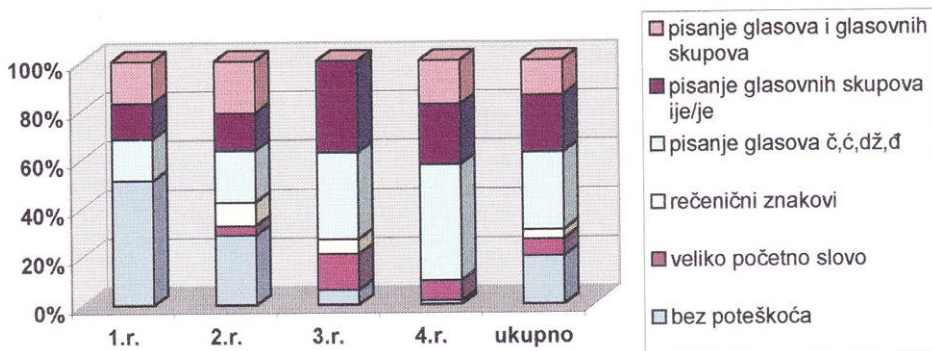
U četvrtome razredu samo 1 učenik (1,64 %) nije imao poteškoća u usvajanju pravopisnih jedinica. Od 61 učenika njih 55 (90,16 %) osjetilo je poteškoće u pisanju glasova č, ć, dž, đ ili glasovnih skupova *ije/je*, dok je 5 učenika (8,20 %) imalo poteškoća s pisanjem velikoga početnog slova.

Od 202 učenika od prvoga do četvrtoga razreda njih 40 (19,80 %) nije imalo poteškoća u usvajanju niti jednoga od navedenih pravopisnih sadržaja. Poteškoće u svladavanju velikoga početnoga slova imalo je 14 učenika (6,93 %), a rečeničnih znakova 8 učenika (3,96 %). Poteškoće u pisanju glasova č, ć, dž, đ imala su 64 učenika (31,68 %), dok je u pisanju glasovnih skupova *ije/je* 47 učenika (23,27 %) imalo poteškoća. Pisanje glasova č, ć, dž, đ i glasovnih skupova *ije/je* predstavljalo je poteškoću za 29 učenika (14,36 %).

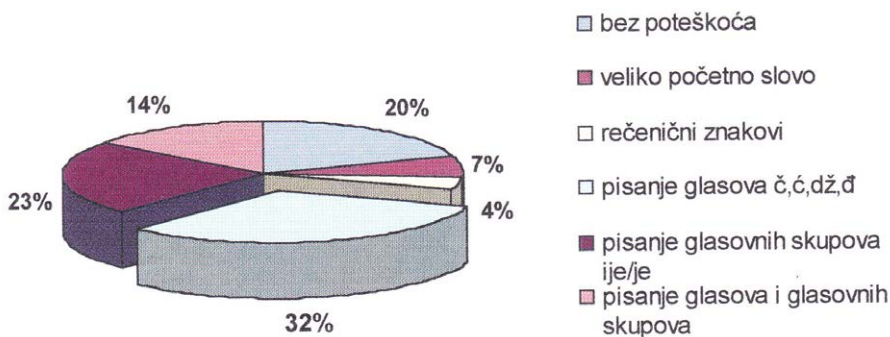
Frekvencijska analiza odgovora učenika razredne nastave na drugo pitanje prikazana je u tablici 2, a postotni udjeli u grafikonima 3.a i 3.b.

Tablica 2. Poteškoće u svladavanju pravopisnih sadržaja

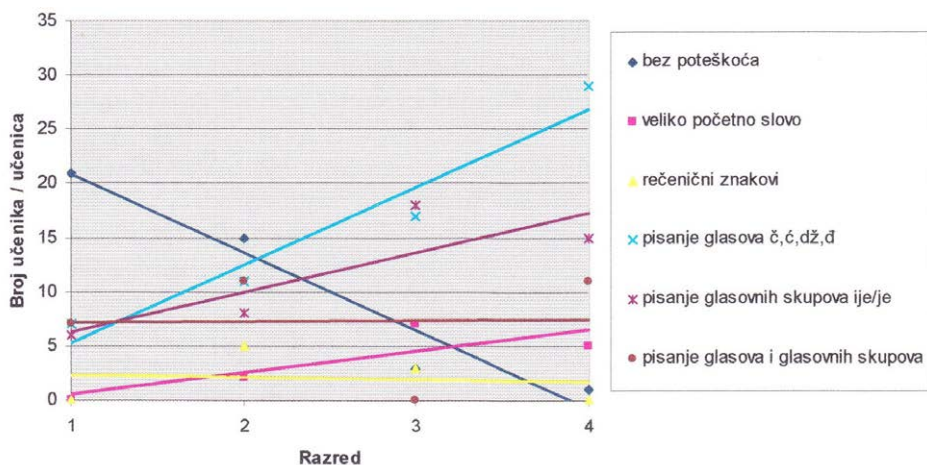
	1.r.	2.r.	3.r.	4.r.	ukupno
Bez poteškoća	21	15	3	1	40
Veliko početno slovo	0	2	7	5	14
Rečenični znakovi	0	5	3	0	8
Pisanje glasova č,ć,dž,đ	7	11	17	29	64
Pisanje glasovnih skupova <i>ije/je</i>	6	8	18	15	47
Pisanje glasova i glasovnih skupova	7	11	0	11	29
	41	52	48	61	202

Grafikon 3.a. Poteškoće u svladavanju pravopisnih sadržaja prema učeničkim odgovorima

Grafikon 3.b. Poteškoće u svladavanju pravopisnih sadržaja prema učeničkim odgovorima

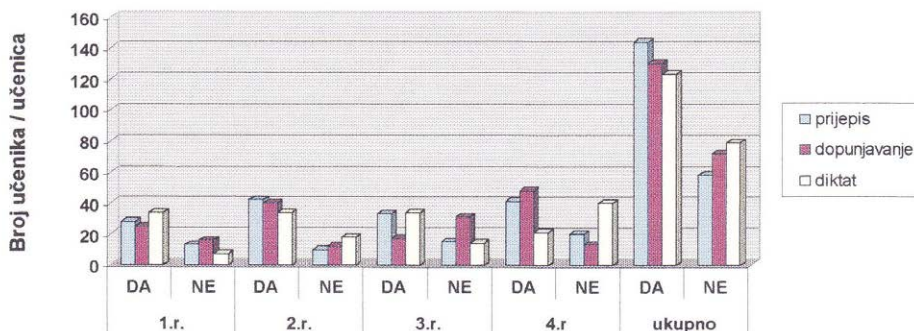

Grafikon 4. Trend poteškoća u svladavanju pravopisnih sadržaja

Najveće opadanje između prvoga i četvrtoga razreda vidljivo je u svladavanju pravopisnih sadržaja bez ikakvih poteškoća. Poteškoće učenika rastu ili su u razini s prvim razredom.

3. pitanje – *Koja Ti se od ponuđenih pravopisnih vježba sviđa, a koja ne?*

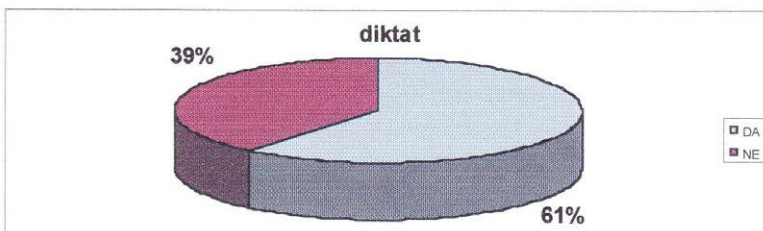
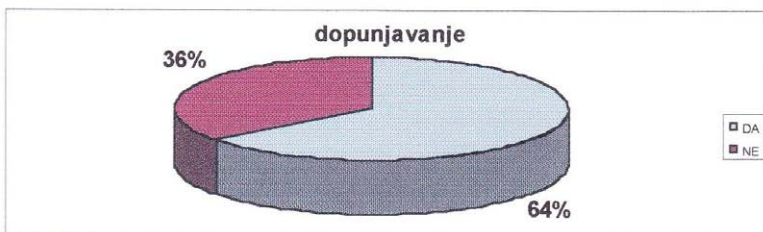
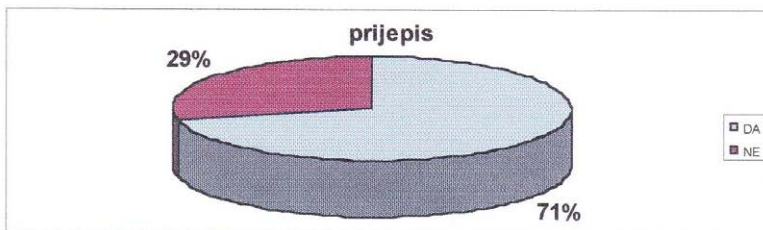
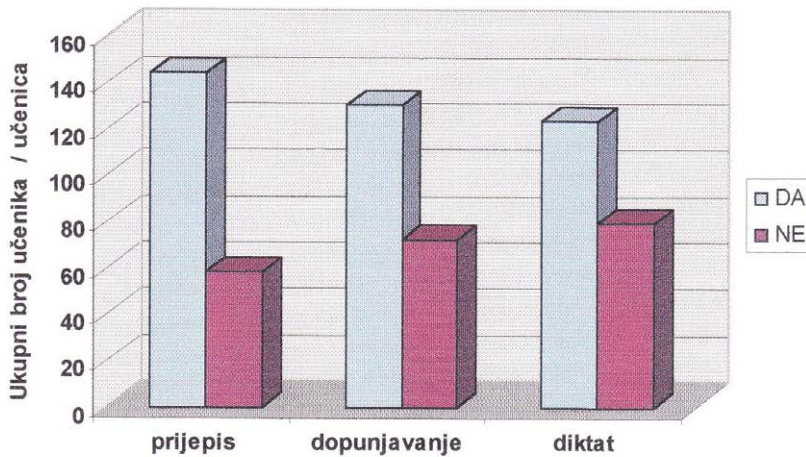
- a) prepisivanje b) dopunjavanje c) diktat

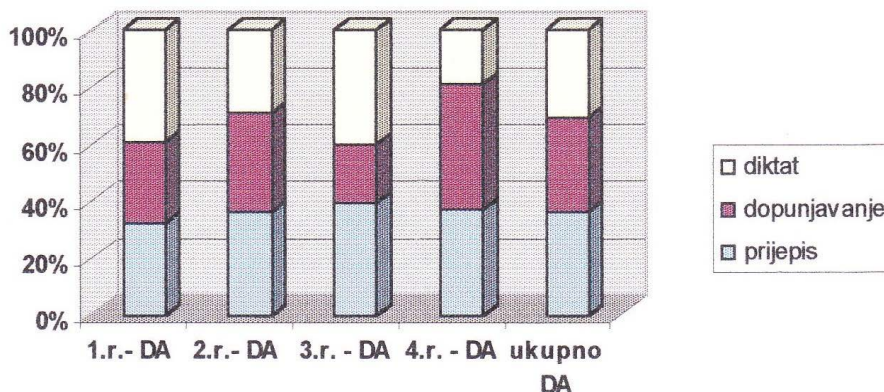
Grafikon 5. Interes učenika za pojedine pravopisne vježbe (frekvencijska analiza odgovora na 3. anketno pitanje)

Iz anketnog upitnika što su ga ispunili ispitani učenici i predstavljenih rezultata razvidno je da je većina učenika od prvoga do četvrtoga razreda zainteresirana za sve tri pravopisne vježbe. Izuzetak su učenici trećega razreda kojima se ne sviđa dopunjavanje, a većina anketiranih učenika četvrtoga razreda nije zainteresirana za diktat.

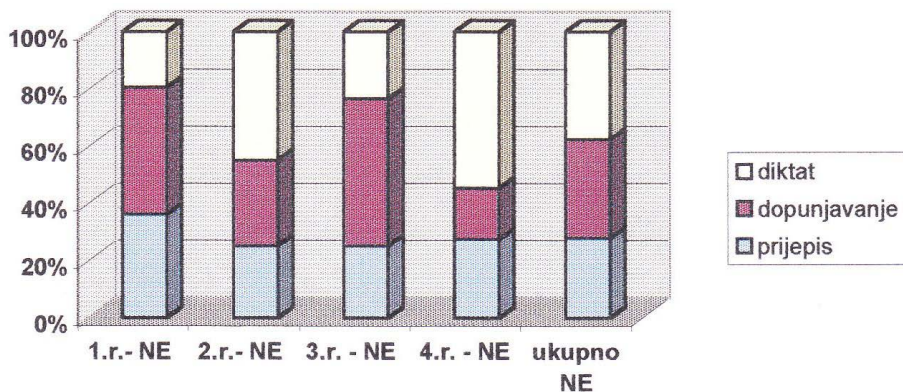
Od 202 učenika od prvoga do četvrtoga razreda 144 učenika vole prepisivanje kao pravopisnu vježbu, a 58 učenika ne. Da im se dopunjavanje dopada, izjavilo je 130 učenika, a da im se ne dopada, njih 72.. Zainteresiranost za diktat svojim odgovorom potvrdila su 123 učenika, a diktat je odbilo 79 učenika. Interes za navedene tri pravopisne vježbe prikazan je grafički po razredima i ukupno od prvoga do četvrtoga razreda.

Grafikon 6. Ukupni interes učenika za pojedine pravopisne vježbe (frekvencijska analiza i postotni udjeli)

Grafikon 7.a. Zainteresiranost učenika za pojedine pravopisne vježbe po razredima

Grafikon 7.b. Nezainteresiranost učenika za pojedine pravopisne vježbe po razredima

Zaključak o anketiranju

Rezultate provedenih anketa ne možemo uzeti kao reprezentativne, no oni mogu biti pokazatelj koji upućuje na zanimanje učenika razredne nastave za nastavu pravopisa i na poteškoće s kojima se učenici osnovne škole na toj naobrazbenoj razini susreću u nastavi pravopisa. Anketa može pomoći kao jedna od smjernica u izboru pravopisnih sadržaja koje treba učestalije uvježbavati s učenicima. Bilo bi dobro provesti i opširnije istraživanje na reprezentativnom uzorku te istraživanje o usvajanju pravopisnih sadržaja u predmetnoj osnovnoškolskoj nastavi.

Anketa omogućuje i neka indikativna opažanja: učenici mlađih razreda razredne nastave (prvi i drugi razred) pokazuju veće zanimanje za pravopisne sadržaje i imaju manje poteškoća u njihovu usvajanju jer su programski zahtjevi manji. Kod sadržaja koji se proširuju, primjerice veliko početno slovo, javljaju se i veće poteškoće, a opada učeničko zanimanje.

Pisanje glasova *č, ć, dž, đ* i glasovnih skupina *ije/je* kontinuirano su najteži pravopisni sadržaji za učenike od prvoga do četvrtoga razreda. Ta činjenica može se povezati s nedovoljnim jezičnim obrazovanjem učenika te dobi. Učenje navedenih pravopisnih jedinica u razrednoj nastavi svodi se uglavnom na zapamćivanje učestalijih riječi i na upoznavanje i usvajanje pravopisnih pravila. Što se tiče pravopisnih vježba, podjednako je zanimanje za sve tri pravopisne vježbe, a opadanje zanimanja u višim razredima razredne nastave razmjerno je opsegu i težini sadržaja obuhvaćenih pravopisnim vježbama.

Rezultate ove ankete moglo bi se iskoristiti u nastavnoj praksi kako bi učenici bili što osposobljeniji za praktično služenje pravopisnom normom te stekli pravopisne navike, što je i svrha nastave pravopisa u razrednoj nastavi.

ZAKLJUČAK

U nastavi hrvatskoga jezika važno je da učenici shvate bit pravopisa, njegovu ulogu, odnos pravopisa prema drugim jezičnim sadržajima, posebno odnos pravogovora i pravopisa, te važnost osobne pravopisne pismenosti. Za to je neophodan kontinuitet pravopisne nastave temeljen na nastavnim planovima i programima, razrađen u udžbenicima i vježbenicima, a realiziran u nastavi.

Da bi se ta i druga očekivanja ispunila, potrebno je modernizirati nastavu pravopisnih sadržaja, stalnim pravopisnim i pravogovornim vježbama u rasponu od igre do algoritma s ciljem da bude zanimljivija, lakša i funkcionalnija nego dosadašnja. Za to je potreban jedan pravopisni priručnik koji će sadržavati isključivo pravopisne sadržaje, sa što manje iznimaka, dvojnosti, ali i veći broj nastavnih sati za temeljno nastavno područje glavnoga nastavnoga predmeta.

LITERATURA

1. Bašić, N. (2001). Hrvatski jezik i njegov pravopis. *Jezik*, 48, 42-55.
2. Bežen, A. (2006). Metodički pristup početnom čitanju i pisanju na hrvatskom jeziku, Zagreb: Profil.
3. Bežen, A. (2008). Metodika - znanost o poučavanju nastavnog predmeta. Zagreb: Učiteljski fakultet, Profil.
4. Bognar, L. (1986). Igra u nastavi na početku školovanja. Zagreb: Školska knjiga.
5. Buzan, T. (2006). Mentalne mape za klince. Kako do uspjeha u školi. Zagreb: Veble commerce.
6. Čadež, T. (2013). Bitka za pravopis. Zagreb: Vjesnik d. d.
7. Nastavni plan i program za osnovnu školu. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, Zagreb, 2006.
8. Hrvatski enciklopedijski rječnik. Zagreb: Novi Liber, 2002.
9. Katičić, R. (2002). Pogled iskosa na hrvatsko pravopisanje. *Dometi*, 1-4, 23-25.
10. Pavličević, D. (1992). Kompjutorske igre u nastavi hrvatskoga jezika. Zagreb: Školske novine.
11. Rosandić, D. (2002). Od slova do teksta i metateksta. Zagreb: Školske novine.
12. Rosandić, D., Rosandić, I. (1996). Hrvatski jezik u srednjoškolskoj nastavi 1, Zagreb: Školske novine.
13. Silić, J. (2002). Dvije-tri načelne o kompetencijama pravopisa. *Dometi*, 1-4, 47-51.
14. Težak, S. (1996). Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1. Zagreb: Školska knjiga.
15. Težak, S. (2002). Napokon hrvatski pravopis. *Dometi*, 1-4, 27-34.
16. Zoričić, I. (1998). Hrvatski u praksi 2. Pravopisne i glasovne nedoumi-
ce. Pula: Zavičajna naklada „Žakan Juri“, 42-75.

ORTHOGRAPHY IN CROATIAN LANGUAGE TEACHING

SUMMARY

Orthography has a very important position in Croatian language teaching to primary school pupils from grade 1 to grade 4 because the crucial aim of these lessons is to enable the learners for language communication which is impossible without adapting orthographic norms of the standard language. During early education it is not acquired at a theoretical, but at a communicational level.

This paper emphasises the role of orthographic exercises in adoption of habits congruent with the laws of language norms, as well as in encouraging the development of communicative competence.

The subject of research conducted by means of questionnaires was to determine interest and difficulties of younger learners in mastering orthographic contents.

The results indicate certain difficulties in mastering the content. Even though they are interested in exercises, this is not the case for those used for decades in our schools, which implies that orthography teaching ought to be modernised.

Keywords: orthographic contents, language teaching, exercises.